

A színházi nevelésről hat tételben

dilemmák és módszerek a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ mindennapjaiból

A Kerekasztal Színházi Nevelési Központ 2006 júniusától művészeti vezető nélkül működik. A ránk bízott feladatnak megfelelni nagy kihívást jelentett és jelent mind szakmai, mind emberi tekintetben: részben van egy olyan sokat jelentő örökségünk, amit a Kerekasztal történetével meg kell és meg akarunk őrizni, részben pedig az identitásunk újragondolását, „átépítését” napi szintű feladatunknak tartjuk. Munkánk során rengeteg alapvető kérdésbe ütközünk, melyekre újabb és újabb válaszaink születnek, rendszerre állnak és összeomlanak, ahogy ez lenni szokott. A hat legnagyobb kérdésről ejtünk most szót, mellyel a színházi nevelésben dolgozók naponta találkozhatnak.

Bevonódás

Fogságban – 7-8 évesekkel rabokat játszunk. A csoport éppen a szökés részleteit beszéli meg a Dadussal. Laura a sarokban söpröget és dudorászik.

Hosszú idő telt el, 50-60 foglalkozás, míg mertük hagyni a gyerekeket saját drámáikat beleszőni közös történetünkbe. Nagyon nehéz meglátni a különbséget a bevont és a kívül maradt fiatal között, főleg ha szerepben vagyunk, hiszen mindenkiben más asszociációkat indít el ugyanaz a mese. Néha csak remélni lehet, hogy a gyerek játékát a mi történetünk indította. Bevontuk...

A bevonódás mélységét igyekszünk a *bondí*¹ színházelmélet egyik alaptétele nyomán azzal is elősegíteni, hogy olyan szélsőséges helyzetekben láttatunk embereket (és bennük önmagunkat), melyekhez szokatlan-ságuk okán muszáj viszonyulnunk valahogy érzelmileg, és intellektuálisan magyarázatot kell keresnünk rájuk.

Részvétel

Gábor (16 éves) szétszed egy könyvet a foglalkozáson (Tizenegy trikó). Azt mondja, nagyon nehéz volt. Az osztálytársai szerint ez nem rongálás. Alkotás. Művészet. Ki kéne állítani egy kortárs galériában.

Itt a bevonódás és színház tételek között áll a részvétel. Egyrésztől aki nincs bevonódva, annak kétséges a részvétele, másfelől, ha nem vesznek részt, nincs színház. Ilyen együgyűen fogalmazva is érthető talán, hogy miért foglalkozunk egyre többen egyre többet a részvétellel.

Ki vesz részt valójában egy színházi nevelési előadásban? Persze a színész-drámatanárok bizonyosan. De mit kell tennie egy fiatalnak, hogy elégedetten nyugtázhassuk: részt vett. Összetett kérdés ez, nem is sikerült még precízen válaszolni rá, de törekvéseink iránya talán megmutathatja, mivel vagyunk/lennénk elégedettek részvétel-ügyben.

Megnézünk valamit. Elmondjuk róla a véleményünket. Vitázunk egy témáról. Szerepbe lépve eljátszunk egy szituációt. Teszünk valamit.

Azt szoktuk mondani, hogy ha tesz valakit, annak jelentése van. Persze, ezzel lehet vitatkozni, de ha egy színházi nevelési előadáson résztvevő fiatal cselekvővé válik, azt szeretjük felruházni jelentéssel. És talán igazunk is van, hiszen olyan környezetet igyekszünk teremteni a cselekvéshez, melyben az ösztönös tettek is a történet kontextusában értelmezhetők, egyetlen szó, vagy egy tárgy felemelése is különös értelmet nyerhet, hiszen a nyelv, a színházé, ezt vonzza: sűrít, és szavakon, mimikán, gesztuson keresztül hat.

Törekszünk tehát, hogy történeteink színházi és cselekménybeli kontextusa világos, logikus keretet nyújtson a benne cselekedni kívánónak. Jól megválasztott tárgyakkal pedig képíleg és gondolatilag is segíthetjük ebben a fiatalokat.

Színház

És mikor lesz a színház? – kérdezi Zita (7 éves) a Fogságban című foglalkozás végén. Ez volt az, csak nem volt taps – válaszolja Gergő, az osztálytársa.

¹ Edward Bond (1934 -) – a kortárs drámairodalom egyik kiemelkedő alakja. Hosszabb ideje dolgozik együtt színházi nevelési társulattal.

Alapvető törekvésünk, hogy a foglalkozás egésze váljon színházzá: a színházi rész alkosson komplex egységet a gyerekekkel folytatott munkával. Ez talán a legnehezebb feladatunk.

Törekszünk a színházi eszközök használatára képessé tenni a résztvevőket, hogy az intellektuális érvelés mellett művészként is lehetőségük legyen hatni egymásra. A gondolatok a színház nyelvén történő újraalkotása a legnagyobb kihívás. Lehetőséget teremteni arra, hogy a 2-3 együtt töltött órában olyan színházi pillanatok szülessenek, amelyeket a résztvevő fiatalok hoznak létre – alapvető feladatunk. Ha megtörténik, mindannyian emlékszünk rá, évek múlva is.

A szimbólumok felmutatása helyett metaforák mentén gondolkodunk munkánk során. A metafora nem egyértelmű jele valami konkrétnek, így értelmezése sem egyértelmű, kibontása során újabb és újabb sikok nyílnak meg a világból. A metafora kérdez, a szimbólum válaszol, és mi jobban szeretünk kérdezni.

A kérdések réseket teremtenek a történetben, amiket mindenki magának tölthet ki. A színházi nevelési előadás annak lehetőségét teremti meg, hogy egymás „kitöltéseit” megismerhessük, működőképességüket és logikájukat tesztelhessük, reflektálhassunk rájuk. Talán ez a legnagyobb különbség a színházi és a színházi nevelési előadások között.

Megismerés – megértés

Zalán (12 éves) mondja legújabb foglalkozásunkon (Gomb) magából kikelve: Az élet célja a világ megismerése. Ennek lehetőségét senki sem veheti el a másiktól! Még az anyja sem!

Nem adunk át vagy közvetítünk értékrendet. Annak lehetőségét szeretnénk munkánk során megteremteni, hogy a fiatalok kialakíthassák sajátjukat, érvelni tudjanak mellette. Ez talán evidensnek tűnik, ám gyakran el kell ismételnünk ezt az alaptételt, hogy ne elégedjünk meg olyan foglalkozásokkal, melyek során a résztvevők kimondhatják véleményüket a felvetett témákban, de nem adunk esélyt nekik más megközelítésből, más szemlélettel ránézni saját mondataikra.

Önmagunk és a világ megismerésére, a világban való helyünk keresésére teszünk kísérletet. A cél, hogy építsük saját értékrendünket azáltal, hogy ütköztetjük a történet szereplőivel és egymáséival. Nem véletlen a többes szám első személy.

Minden dolognak, főleg cselekedeteinknek széleskörű mintázata van, jönnek valahonnan. A világ megismerésének és megértésének egy módja, hogy ezeket a mintázatokat keressük és elemezzük. Így egy-egy problémakörben nemcsak mélyre próbálunk hatolni, hanem szélesíteni tudjuk annak jelentését és feltérképezni kapcsolódásait.

A foglalkozások által kínált témák megválasztásakor kiemelten figyelembe vesszük, hogy minden gyerek a társadalom része, s így vagy úgy minden társadalmi probléma érinti is őket. Igyekszünk a felmerülő kérdésekkel kapcsolatban az egyénin túljutva eljutni annak társadalmi aspektusáig is.

Nevelés

A Fivérek című foglalkozáson feltett kérdésre: „mit jelent a furcsa kő a főszereplő számára, amit a kincses ládájában őriz”, először tétova, majd egyre bátrabb ötletek érkeznek. Juli (10 éves) megkérdezi: „És mi az igazi válasz, amit ti tudtok? Kitaláltuk a jót?” Nem akarja elhinni, hogy nincs kész válaszuk. Még a szünetben is visszajön és megkérdezi: „Tényleg jó, amit kitaláltunk?”

Nem adunk át vagy közvetítünk értékrendet. Az iskolai munka során ritkán van idő arra, hogy a gyerekek olyan kérdésekkel szembesüljenek, amelyek megválaszolásával saját emberségükkel nézhetnek szembe. Mind a diákoknak, mind a pedagógusoknak felszabadító erejű, hogy a drámamunka során nem konzerv válaszokra van szükség.

Az utóbbi időben egyre több figyelmet fordítunk a pedagógusokkal való jó kapcsolat kialakítására. A kísérő tanároknak a foglalkozások kezdetén azt ajánljuk, hogy megfigyelőként vegyenek részt a foglalkozáson, hogy minél inkább kizárhassuk az osztálytermi hangulat felidézését. Még akkor is helyesnek tartjuk ezt, ha a csoportnak jó hírét kelti a pedagógus. Mindig van arra esély, hogy a megszokottól eltérően viselkednek a gyerekek vagy fiatalok az új interakciós helyzetben. Ez akár hosszú időre felülírhatja a kialakult státuszokat.

A foglalkozás után (az iskolába visszatérve) viszont számítunk a pedagógusok munkájára. Előkerülhetnek a foglalkozás során olyan kérdések, problémák, melyekről érdemes továbbgondolnodni a gyerekekkel. Ehhez konkrét ötleteket tartalmazó ötletjegyzéket adunk a nevelőknek. Nem tudjuk, meddig tart a színházi nevelési előadás. Nem tudjuk mérni hosszú távú hatásait. A pedagógusok segítségével, témát és élményt adva a kezükbe erősíthetjük a mindannyiunk számára fontos kérdések csengését.

Visszacsatolás

3.A.

Egyszer se mondtam el a szüleimnek hogy első-másodikos koromba mennyire féltem a sötétbe. Furcsa ányak furcsa hangok furcsa fények és furcsa moxások. Ez szerintem hát borzongató. Egyszer például elsőre egy tigris anyy bukant fel az agyam melét csak utána tudtam meg hogy a sötétség milyen furfangos. A rossz álmokból is ki jöhetnek ijeszítő lények. Mint például a jéges medve's álomból ki jövő medve a nyitott ajtó'm melét.

Miért bánodom a sötétbe
Mint nem tudom hogyan kell hogy
mi létezik valójában?
Mért kösszötenek ki?
Mért nem mondta el
hogy bánthat?
Mért nem szerepelt
belem az a lány?
Hajde hiányzik a
személyem nem szeretem
még inkább most vagyok?
Szerintem elváltak
Az a szemérem nem nem,
szemérem anyát vultt nézlek és
még megcsalta anyját
és van még egy fiúval meléje
is és még nem szeretem
Horsám a...
De jó lenne ha egy papot
véllel...
Horsám a...

A Kerekasztal Fivérek című foglalkozása után született, a résztvevők által írt levél és napló

A 2010/2011-es évadban öt színházi nevelési előadást tartunk műsoron, ezzel a közoktatásban résztvevők teljes életkori spektrumának kínálunk programot. Minden foglalkozásszerkezet más, mind a színházi nyelv, mind a programban való elhelyezkedése (idő, egyben vagy részletekben), mind a fenti kérdésekre adott válaszai szerint. A kísérletezés az alapállapotunk.

Hajós Zsuzsa – Lipták Ildikó

A mélyebb megértés felé

színház- és drámapedagógia az egri Gárdonyi Géza Színházban

Írásom első (rövidebb) felében megpróbálom felvázolni az egri Gárdonyi Géza Színházban épülő színház- és drámapedagógiai rendszert, a második részben pedig bemutatok egy konkrét foglalkozást, egy adott előadáshoz kötődő programcsomag elemeként.

Extrák, színházklub-csomag

Engedjék meg, hogy rendhagyó módon, a későbbiek jobb értése miatt, életrajzi adalékokkal kezdjem mondókámat. Színházi pályám német teátrumoknál indult, ahol több évadon keresztül tanulmányoztam az ottani színházpedagógiai gyakorlatot. 2005-ben Egerbe szerződtem, és Csizmadia Tibor igazgatófőrendező kérésére Extrák címmel elkezdtem bevezetni a Németországban megfigyelt színházpedagógiai rendszer elemeit. Beindultak iskolás csoportokkal a színház működését, munkafolyamatait, a színház nevű komplex művészeti forma összetevőit (díszlet, jelmez, kellék, világítás, hang, színpadtechnika stb.) életközeli magyarázó színházbejárások, a művészi munkát a gyakorlatban elemző nyílt próbák, az egyes előadásokat az alkotókkal közösen boncolgató műhelybeszélgetések. Mindezen találkozások a fiatal közönséggel azt célozták, hogy a színház nyelvét, jelrendszerét jobban értő, önállóan értelmezni tudó közönséget neveljünk. Következő lépésként elkezdtem egy programcsomag kidolgozását, mely a német